

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคไข้เลือดออกเป็นโรคติดต่อที่พบการระบาดครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ.2501 ที่กรุงเทพฯ และแพร่กระจายไปตามจังหวัดต่างๆ โดยเฉพาะที่เป็นหัวเมืองใหญ่ มีประชากรหนาแน่น และการคมนาคมสะดวก โรคไข้เลือดออกแพร่กระจายอย่างรวดเร็วจนในที่สุดก็พบว่ามีรายงานผู้ป่วยด้วยโรคนี้จากทุกจังหวัดของประเทศไทย ในระยะ 50 ปีที่ผ่านมา พบอัตราการอุบัติการณ์ของโรคสูงมาโดยตลอด ทุกๆปีจะมีรายงานผู้ป่วยโรคไข้เลือดออกทั้งจากเขตเมืองและเขตชนบท แต่บางปีพบว่าในเขตชนบทมีจำนวนผู้ป่วยมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าในเขตเมืองมักมีรายงานผู้ป่วยสม่ำเสมอทุกเดือนเกือบเท่ากันตลอดทั้งปี (สำนักงานควบคุมโรคไข้เลือดออก, 2545)

โรคไข้เลือดออกเป็นโรคหนึ่งที่สามารถป้องกันได้หากประชาชนมีการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง และเหมาะสมในการป้องกันโรค โดยการป้องกันไม่ให้ยุงกัด การควบคุมกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุง และการกำจัดขยะลายซึ่งเป็นพาหะนำโรค ปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการปฏิบัติตัวในการการป้องกันโรคไข้เลือดออก คือความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก ซึ่งส่งผลด้านบวกต่อการปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคไข้เลือดออก กล่าวคือ หากประชาชนมีความรู้เรื่องไข้เลือดออกมาก จะมีการปฏิบัติตัวในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกที่มากกว่าตามกัน(นฤมล กล่อมจิตเจริญ, 2552 หน้า 86) ดังนั้นประชาชนจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องในการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก

สถานการณ์โรคไข้เลือดออกของจังหวัดกาฬสินธุ์ในปัจจุบัน พบผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกและมีการระบาดของโรคทุกปี โดยอัตราป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกย้อนหลัง พบว่าในปี พ.ศ. 2550 อัตราป่วยเท่ากับ 186.95 ต่อประชากรแสนคน และลดลงในปี พ.ศ. 2551 และปี พ.ศ. 2552 แต่ยังคงมีอัตราป่วยที่สูงกว่าเกณฑ์กระทรวงกำหนด โดยในปีพ.ศ.2552 มีจำนวน 5 อำเภอที่พบอัตราป่วยสูงกว่าเกณฑ์กระทรวงกำหนด ที่ 50 คนต่อประชากรแสนคน ประกอบด้วย อำเภอเขาวง อำเภอภมลาไสย อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอฆ้องชัย และอำเภอนาคู (สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 6 จังหวัดขอนแก่น, 2553)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าโรคไข้เลือดออกเป็นปัญหาหนึ่งในด้านสุขภาพและสาธารณสุขซึ่งต้องดำเนินการแก้ไข ดังนั้นสิ่งสำคัญในการดำเนินงานการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกคือ การถ่ายทอดความรู้ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้ประชาชน และสร้างความ

ตระหนักให้กับประชาชนในการป้องกันควบคุมไข้เลือดออก โดยกำจัดลูกน้ำยุงลายและการควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย ร่วมกับการจัดการสิ่งแวดล้อมไม่ให้เอื้อต่อการเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย นับว่าเป็นวิธีที่สะดวก ง่ายและไม่สิ้นเปลืองงบประมาณ

แกนนำสุขภาพประจำครอบครัว เป็นบุคคลในครอบครัวที่มีหน้าที่ดูแลสุขภาพของตนเองและสมาชิกในครอบครัว ผ่านการอบรมให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้น ตามนโยบายกระทรวงสาธารณสุข เมื่อปี พ.ศ.2542 ซึ่งประชาชนในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มประชาชนในชุมชนพื้นที่ที่มีบทบาทในด้านการสาธารณสุข การป้องกันโรค และดูแลสุขภาพอนามัยของบุคคลในครอบครัวเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว การให้สุขศึกษาสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง แนะนำแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมในการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกอย่างจริงจัง จะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะสามารถแก้ไขปัญหาโรคไข้เลือดออกได้ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้จัดโปรแกรมให้สุขศึกษากับแกนนำสุขภาพประจำครอบครัว โดยใช้การบรรยายประกอบวีดิทัศน์และเอกสารแผ่นพับเรื่องโรคไข้เลือดออก สาธิตวิธีการป้องกันโรคไข้เลือดออก การสำรวจลูกน้ำยุงลาย การทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย การกำจัดยุงลาย พร้อมทั้งให้ฝึกปฏิบัติการสำรวจยุงลาย ในพื้นที่อำเภอนาคู ซึ่งเป็นอำเภอพื้นที่เสี่ยงในการเกิดการระบาดของมีอัตราการป่วยสูงเกินเกณฑ์กระทรวงกำหนด ของจังหวัดกาฬสินธุ์ ในปี พ.ศ.2552 โดยมีอัตราป่วย 60.28 คนต่อประชากรแสนคน (สำนักป้องกันและควบคุมโรคที่ 6 ขอนแก่น, 2553) และศึกษาผลของโปรแกรมให้สุขศึกษาดังกล่าว เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินการแก้ไขปัญหาโรคไข้เลือดออกในพื้นที่อื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาผลโปรแกรมให้สุขศึกษา เรื่องการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกในแกนนำสุขภาพประจำครอบครัว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกของในแกนนำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มทดลองระหว่าง
 - 1.1 ก่อนทดลองกับหลังทดลองทันที
 - 1.2 ก่อนทดลองกับหลังทดลอง 2 สัปดาห์
 - 1.3 หลังทดลองทันทีกับหลังทดลอง 2 สัปดาห์
2. เพื่อเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกหลังทดลองทันทีระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มเปรียบเทียบ
3. เพื่อเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกหลังทดลอง 2 สัปดาห์ ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มเปรียบเทียบ

4. เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกของในแกนนำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มทดลองระหว่างก่อนทดลองกับหลังทดลอง 2 สัปดาห์

5. เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกหลังทดลองทันที ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มเปรียบเทียบ

6. เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติเกี่ยวกับป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกหลังทดลอง 2 สัปดาห์ ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มเปรียบเทียบ

สมมติฐานในการศึกษา

การศึกษานี้ คาดว่าโปรแกรมให้สุขศึกษาเรื่องการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกในแกนนำสุขภาพประจำครอบครัว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ จะมีความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออก ให้ผลดังต่อไปนี้

1. แกนนำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มทดลองหลังทดลองทันที มีความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกมากกว่าก่อนการทดลอง และหลังทดลองทันทีกับหลังทดลอง 2 สัปดาห์มีความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกไม่แตกต่างกัน

2. หลังทดลองทันทีแกนนำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออก มากกว่าแกนนำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มเปรียบเทียบ

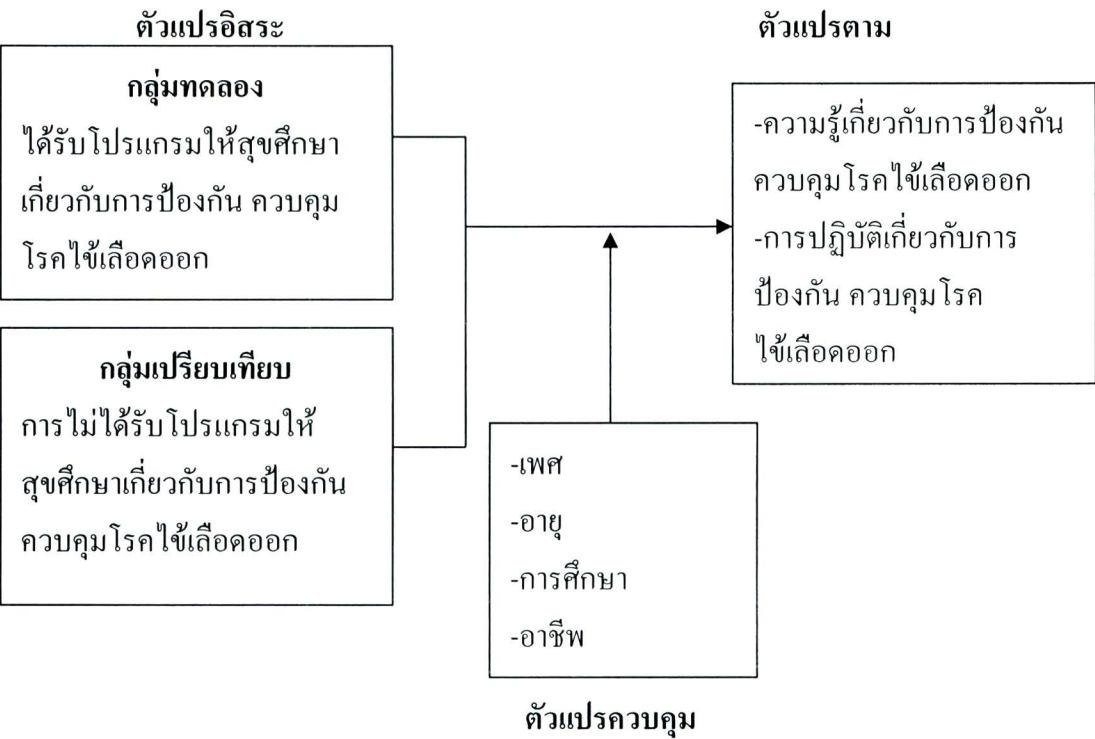
3. หลังทดลอง 2 สัปดาห์แกนนำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออก มากกว่าแกนนำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มเปรียบเทียบ

4. แกนนำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มทดลองหลังทดลองทันที มีการปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกที่ดีกว่าก่อนการทดลอง และหลังทดลองทันทีกับหลังทดลอง 2 สัปดาห์มีการปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกไม่แตกต่างกัน

5. หลังทดลองทันทีแกนนำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มทดลองมีการปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออก มากกว่าแกนนำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มเปรียบเทียบ

6. หลังทดลอง 2 สัปดาห์แกนนำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มทดลองมีการปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออก มากกว่าแกนนำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มเปรียบเทียบ

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาผลโปรแกรมให้สุศึกษาเกี่ยวกับการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกในแกนนำสุขภาพประจำครอบครัว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบว่า โปรแกรมให้สุศึกษาเรื่องการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกที่สร้างขึ้นมีผลอย่างไร
2. นำผลวิจัยที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการให้ความรู้ในการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อไป
3. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ค้นคว้าหาแนวทางในการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออกในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อไป

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตการศึกษา การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษากึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) แบบ 2 กลุ่มวัดผลก่อนการทดลอง หลังการทดลอง เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามก่อนการทดลอง หลังการทดลองทันที และหลังการทดลอง 2 สัปดาห์ โดยมีเกณฑ์นำสุขภาพประจำครอบครัว อายุระหว่าง 30 – 50 ปี ที่อาศัยอยู่ในอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นประชากรเป้าหมาย

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ โปรแกรมให้สุขศึกษาเรื่องการป้องกัน ควบคุมโรค ไข้เลือดออก

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

2.2.1 ความรู้เรื่องการป้องกัน ควบคุมโรค ไข้เลือดออก

2.2.2 การปฏิบัติในการป้องกัน ควบคุมโรค ไข้เลือดออก

2.3 ตัวแปรควบคุม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ

ข้อจำกัดของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาไม่สามารถควบคุมการได้รับข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำ จากสื่อ แหล่งต่างๆ และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ที่ทำการศึกษาในการป้องกัน ควบคุมโรค ไข้เลือดออกได้ซึ่งอาจมีผลต่อความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันควบคุมโรค ไข้เลือดออกของเกณฑ์นำสุขภาพประจำครอบครัวได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผลโปรแกรมให้สุขศึกษา หมายถึง ผลที่ได้จาก ความรู้ในการป้องกัน ควบคุมโรค ไข้เลือดออก และการปฏิบัติในการป้องกัน ควบคุมโรค ไข้เลือดออก ในเกณฑ์นำสุขภาพประจำครอบครัว

เกณฑ์นำสุขภาพประจำครอบครัว หมายถึง บุคคลในครอบครัวที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไปที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าครอบครัวหรือบุคคลในครอบครัวที่ปฏิบัติตนในการดำเนินการดูแลสุขภาพคนในครอบครัว ฯลฯ 1 คน

กลุ่มทดลอง หมายถึง เกณฑ์นำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เก็บข้อมูลในการศึกษาที่ได้รับ โปรแกรมให้สุขศึกษา

กลุ่มเปรียบเทียบ หมายถึง เกณฑ์นำสุขภาพประจำครอบครัวกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาที่ไม่ได้รับ โปรแกรมให้สุขศึกษา

ความรู้ หมายถึง รู้ เข้าใจ และนำไปใช้ เกี่ยวกับโรค สาเหตุของโรค และวิธีการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออก

การป้องกัน ควบคุม หมายถึง การปฏิบัติหรือการกระทำของแกนนำสุขภาพประจำครอบครัว ที่ไม่ทำให้เกิดโรคไข้เลือดออก รวมทั้งการไม่ให้โรคแพร่กระจายเมื่อเกิดโรคขึ้นในเรื่อง การควบคุมและกำจัดลูกน้ำยุงลาย การควบคุมและกำจัดยุงลาย และการป้องกันไม่ให้ยุงกัด

โรคไข้เลือดออก หมายถึง โรคที่เกิดจากการติดเชื้อ เดงกีไวรัส (*Dengue Virus*) มีลักษณะของโรคที่สำคัญคือ มีไข้สูงลอยร่วมกับมีเลือดออก ตับโต และมักจะมีอาการช็อกร่วมด้วย

โปรแกรมให้สุศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่จัดให้กับแกนนำสุขภาพประจำครอบครัว ประกอบด้วย 1.การบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับโรค สาเหตุของโรค และวิธีการป้องกัน ควบคุมโรค ไข้เลือดออก 2.การสาธิตและฝึกปฏิบัติ เกี่ยวกับการสำรวจลูกน้ำ การทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุง การใช้ทรายกำจัดลูกน้ำ 3.การได้รับประสบการณ์จากบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรมในเรื่องการกำจัดลูกน้ำ กำจัดยุง และการป้องกันไม่ให้ยุงกัด

การปฏิบัติในการป้องกัน ควบคุมโรคไข้เลือดออก หมายถึง การควบคุมและกำจัดลูกน้ำ ยุงลาย การควบคุมและกำจัดยุงลาย การป้องกันไม่ให้ยุงกัด ในเรื่องดังต่อไปนี้

1. การทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลายทั้งในและนอกบริเวณบ้าน
2. การปิดฝาโอ่งน้ำดื่มและน้ำใช้ให้มิดชิด
3. การใส่สารกำจัดลูกน้ำหรือสารป้องกันไม่ให้ยุงวางไข่ภาชนะที่มีน้ำขัง
4. การใส่ปลากินลูกน้ำในภาชนะที่มีน้ำขัง
5. กางมุ้งนอนหรือนอนในมุ้งลวด
6. การตรวจหาลูกน้ำยุงลายในภาชนะที่มีน้ำขัง
7. การแนะนำเพื่อป้องกันโรคไข้เลือดออกให้แก่บุคคลในครอบครัวหรือบุคคลอื่น